इदानीन्तनानाम् यद्यपि व्रात्यक्षत्रियाणां क्षत्रियतुल्या-शौचभागित्वमुचितं तथापि मनुना "शनकैस्तु क्रिया-लोपादिमाः स्युः क्षत्रियजातयः । वृषलत्वं गता लोके ब्राह्मणादर्शनेन च" इति शूद्रत्वप्राप्तिं प्रति क्रियालोपस्य वेदानध्ययनस्य च हेतुताया उक्तेः इदानीन्तनानामुभया-सद्भावेन वृषलधर्म्मत्वप्राप्त्या अकृतप्रायश्चित्तक्षत्रियाणा-मुपनयादिराहित्येन शूद्रधर्म्मप्राप्त्या मासाशौचव्यवहारो नानुपपन्नः । रघुनन्दनेन महानन्दिप्रभृतिक्षत्रियाणा-मपि कलौ शूद्रत्वस्योक्तेः शूद्रतुल्यतया मासाशौचव्यव-हारस्य युक्तत्वात् गतानुगतिकन्यायादेव तथा चार इत्यनु-मीयते । व्रात्यप्रायश्चित्तञ्च मिता० आपस्तम्बेनोक्तं यथा "यस्य प्रपितामहादेर्नानुस्मर्य्यते उपयनं तस्य द्वादश वर्षाणि त्रैविद्यकं ब्रह्मचर्य्यम्"। एतेषाञ्च बहुकालावधि-व्रात्यत्वं, यतो मनुना "झल्लो मल्लश्च राजन्यात् व्रात्यात् निच्छिविरेव च । नटश्च करणश्चैव खसो द्रविड़ एव च" इति व्रात्यक्षत्रादेव तेषामुत्पत्तेरुक्तेः बहुकालपति-तसावित्रीकस्यापि प्रागुक्तापस्तम्बवचनेन प्रायश्चित्तस्य विधानात् तथा प्रायश्चित्ताचरणे च उपनयनाद्यधिकारिता भवितुमर्हत्येव किन्तु वर्णसङ्करजातिभेदरूपकरणस्य न तथात्वं तन्निर्णयश्च वंशपरम्परास्मृत्यभावे दुर्घटएव "शूद्रवद्वर्णसङ्कराः" इति स्मृतेः तेषां शूद्रधर्मातिदेशात्, तेषां मासाशौचाद्याचारदर्शनात् तदन्येषामपि व्रात्य-क्षत्रियरूपकरणानां तथैवाचार इति गम्यते ।

करणशब्दे उदा० । तज्जातिस्त्रियां संयोगोपधत्वात् टाप् पुंयोगे तु ङीष् । कायस्तिष्ठत्यनया स्था—करणे घञर्थे क ६त० टाप् । २हरीतक्यां मेदि० ४धात्रीवृक्षे जटा० ५काकोल्यां भरतः ६एलाद्वये ७तुलस्याञ्च राजनि० ।

कायस्थैर्य्य न० ६त० । रसायनादिना देहपिण्डस्य स्थिर-तायाम् कायस्य बहुकालस्थायितायाम् साधनञ्च सर्व्व० सं० । "अपरे माहेश्वराः परमेश्वरतादात्म्यवादिनोऽपि पिण्डस्थैर्य्ये सर्व्वाभिमता जीवन्मुक्तिः सेत्स्यतीत्यास्थाय पिण्डस्थैर्य्योपायं पारदादिपदवेदनीयं रसमेव सङ्गिरन्ते" इत्युपक्रम्य दर्शितं रसेश्वरशब्दे विस्तरेण वक्ष्यते ।

कायाकाशसम्बन्धसंयम पु० पात० सूत्राद्युक्ते संयम-भेदे । स च पात० सूत्रादौ फलसहितोदर्शितो यथा "कायाकाशयोः सम्बन्धसंयमात् लघुतूलसमापत्तेराकाश-गमनम्" पात० सू० ऐश्वर्य्यशब्दे १५४९पृ० विवृतमिदम् ।

कायिक त्रि० कायेन निर्वृत्तं ठक् । देहनिर्वृत्ते पुण्य-पापादौ कर्म्मणि । "अदत्तानामुपादानं हिंसा चैवाऽ-विधानतः । परदारोपसेवा च कायिकं त्रिविधं स्मृतम्" ति० त० दशविधपापकीर्त्तने वाल्मी० । "मनसा तु कृतं कर्म मनसैवोपभुञ्जते । वाचा वाचा कृतं कर्म कायेनैव तु कायिकम्" सा० भा० धृता स्मृतिः ।

कायिका स्त्री कायेन तद्व्यापारेण निर्वृत्ता ठक् । १ बली-वर्द्धादिकायपरिश्रमसाध्ये वृद्धिभेदे । "दोहवाह्यकर्मयुता कायिका समुदा हृता" व्यासः । मूलधनाविरोधेन प्रत्यहमधमर्णदेयपणपादादिरूपायां २वृद्धौ च । "काया-विरोधिनी शश्वत् पणपादाद्या तु कायिका" नारदः । ऋणादानशब्दे विवृतिः ।

कार पु० कृ—कृतौ घञ् । १क्रियायाम् २यत्ने "सकारनानार कासा" इत्यादि माघः । "सकाराः सयत्नाः सोत्साहाः" मल्लि० करणे घञ् । ३बले । कस्य सुखस्यारः प्राप्तिर्यत्र । ४रतौ विश्वः कृ—हिंसायां भावे घञ् । ५वधे धातूनामनेकार्थत्वात् ६निश्चये । कर्मणि घञ् । ७ पूजोपहारे बलौ । कं सुख-मृच्छत्यनेन ऋ—करणे [illegible] ६त० । ८ पत्यौ कं सुखं निर्वृतिमृच्छति कर्त्तरि अण् । १०यतिरूपे प्रव्रज्यान्विते चतुर्थाश्रमे च शब्दरत्ना० कं जलं निष्यन्दज-मृच्छति अण् । ११हिमाचले मेदि० । करकायां भवम् अण् पृषो० कलोपः । १२करकाजे जले न० सुश्रुतः । "तत्र त्वन्तरीक्षं चतुर्विधं तद्यथा धारं कारं तौषारं हैमञ्चेति" सुश्रुते कारमित्यत्र कारकमित्येव पाठः समुचितः ककारलोपः लिपिकरप्रमादात् इति बोध्यम् । कर्मण्युपपदे कृ—अण् । स्वर्णकार कुम्भकार इत्यादौ तत्तत्कर्मकारके त्रि० । स्त्रियां टाप्, वोपदेवमते कर्मणि षण् षित्त्वात् ईप् इति भेदः ।

कारक न० करोति कर्त्तृत्वादिव्यपदेशान् कृ—ण्वुल् । १कर्त्तृ-त्वादिसंज्ञाप्रयोजके कर्म्मणि—क्रियायाम् । "कारके" पा० । कर्त्तृत्वादिव्यपदेशकारिण्यां क्रियायामित्यर्थः । करोति क्रियां निष्पादयति कृ—ण्वुल् । २क्रियानिष्पा-दकेषु कर्त्तृकर्मादिषु कारकसंज्ञान्वितेषु न० तेषाञ्च क्रियायामेवान्वयः "सम्बोधनान्तं कृत्वोर्थाः कारकं प्रथमो-वतिः । धातुसम्बन्धाधिकारविहितमसमस्तनञ् । तथा यस्य च भावेन, षष्ठी चेत्युदितं द्वयम् । सम्बन्धश्चाष्टकस्यास्य क्रिययैवावधार्य्यताम्" इति हर्युक्तेः । वैयाकरणभूषणकार-मते कारकलक्षणादिकं शब्दार्थरत्नेऽस्माभिर्दर्शितं यथा "तत्र कारकत्वं नाम क्रियाजनकशक्तिमत्त्वं करोति क्रियां